

*Л.В. Колесник,
вчитель-методист початкових класів Рихальської
загальноосвітньої школи I–III ступенів
Ємільчинського району*

З досвіду формування національно-патріотичної свідомості учнів початкової ШКОЛИ

У роботі визначено суть національно-патріотичного виховання учнів початкової школи, пріоритетні напрямки у виховній роботі для формування національно-патріотичної свідомості. Акцентується увага на існуючих в суспільстві проблемах, пов'язаних з формуванням національної свідомості та вихованням патріотизму у підростаючого покоління, та наводяться приклади вирішення даної проблеми у Рихальській загальноосвітній школі I–III ступенів через систему заходів виховної роботи.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, свідомість, учні.

Формування національно-патріотичної свідомості учнів є невід'ємною складовою системи забезпечення національної безпеки України. Діяльність органів місцевого самоврядування, громадськості, сім'ї, в якій зростає дитина, та освітніх закладів повинна спрямовуватися на формування у молодого покоління високої патріотичності, почуття вірності і любові до Батьківщини.

У різні часи та епохи в усіх цивілізованих державах сім'я, школа, суспільство ставили перед собою завдання – виховати громадянина, патріота своєї країни. Якісно нову демократичну державу можуть створити лише свідомі громадяни, які люблять Україну, свій народ, націю і готові самовіддано служити їхнім інтересам. Тому громадянсько-патріотичне виховання займає провідну роль у виховному процесі

У сучасних умовах, у яких перебуває Україна, формування національно-патріотичного виховання є пріоритетним у системі освіти сучасної школи. Пам'ять про жертвність Героїв Небесної Сотні, усвідомлення самозреченості і всепоглинаючої любові до рідної країни, боротьба за її суверенітет, свободу і територіальну цілісність тисяч військових, добровольців, волонтерів – ключові елементи, на яких базується сьогодні патріотичне виховання учнівської молоді. Сучасний вчитель повинен виховувати національно свідомих громадян, які будуть готові працювати заради розвитку держави, гідно представляти її у цивілізованому світі, відстоювати її незалежність та територіальну цілісність.

Сучасна школа надає великий простір для формування національно-патріотичного виховання учнів. Один із шляхів вбачаю у створенні системи позакласних заходів.

Проблема національного виховання учнів і молоді досліджувалась у різних напрямках, а саме: виховання духовної культури дітей дошкільного і

молодшого шкільного віку (Н. Барабаш, І. Бужина, Я. Журецький, Г. Майборода, Н. Чернуха); залучення дітей до української народної творчості (В. Зелюк, Г. Клобак, Е. Павленко, І. Таран); залучення учнів до українських національних звичаїв і традицій (О. Батухніна, С. Ласунова, Н. Рогальська, В. Стрельчук, В. Фан, З. Файчак); зміст і напрями національного виховання (В. Гнатюк, В. Демчук, М. Красновський, І. Мартинюк, Г. Пустовіт, Ю. Руденко, П. Щербань).

У молодшому шкільному віці важливо формувати здатність дитини пізнавати себе як члена сім'ї; родини, дитячого угруповання; як учня, жителя міста чи села; виховувати у неї любов до рідного дому, краю, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій.

У початкових класах закладається основа національної свідомості учнів, любов до рідної землі, своєї «малої батьківщини», виховується патріотична гордість за минуле і сучасне України, любов до рідної мови, формується духовно розвинена, творча, працелюбна особистість.

Організуючи позакласну роботу, ми часто звертаємось до досвіду великих педагогів. Сьогодні особливої актуальності набуває концепція В.О. Сухомлинського. Неодноразово у своїх роботах педагог стверджував, що «...в житті людини має бути щось найголовніше, що стоїть вище від усіх повсякденних турбот, тривог, пристрастей». І далі: «Ставлення до ідеї Батьківщини як до священного й найдорожчого облагороджує всі людські почуття, зближує, ріднить людей, очищає душі від усього, що принижує гідність» [9].

Для досягнення мети національно-патріотичного виховання суттєву роль відіграють позакласні виховні заходи. Вони сприяють поглибленню знань учнів з історії та культури українського народу, його традицій, формуванню патріотичних поглядів, переконань та почуттів, відповідної поведінки.

Ефективність у формуванні національно-патріотичної свідомості досягається не використанням поодиноких цінностей, а системою їх поєднання. Народна творчість, у якій сконцентрований увесь широкий діапазон виявів духовності української нації, може стати джерелом формування національно-патріотичної свідомості особистості.

Саме тому велику виховну роль відіграє український фольклор, зокрема дитячий, а також твори художньої літератури для дітей молодшого шкільного віку. Доцільним є проведення тематичних уроків з позакласного читання.

Фольклорна традиція є генетичною спадщиною етносу. Як і мова, вона закодована у генетичній природі людини, а тому вивчення фольклору учнями повинно спиратися на дослідження етнічного генотипу, що властивий даному етносу чи групі етносів.

Звернення до народної творчості при формуванні патріотичної свідомості учнів початкової школи є досить логічним і дієвим. Акцент у виховній роботі переноситься на засвоєння учнями народних традицій, сутності українських обрядів, народних свят, легенд, переказів, звичаїв та ін.

Окремою важливою темою є вияви свідомості і щедрості наших людей, які з перших днів АТО допомагають забезпечувати війська ліками, продовольством, захисним спорядженням. На фасаді рідної школи є меморіальна дошка, яка стала символом безсмертної пам'яті про героя, який загинув, учасника АТО, який навчався в школі, Беляку Геннадію Йосиповичу, і який був нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (помертньо).

Також учні беруть активну участь у виховному заході «Герої нашого часу», дізнаються про життєві долі бійців АТО; про роль жінки, матері, сестри в житті захисників. Так формуються принципи національно-патріотичного виховання, виховується шанобливе ставлення до героїзму людей, які віддали життя і здоров'я за незалежність нашої держави. Організуються зустрічі із учасниками АТО.

Для нас 9 Травня – ключова, завершальна переможна героїчна сторінка Другої світової війни. Найщиріша дяка і низький уклін прийдешніх поколінь усім, полив кров'ю і солдатським потом рідну землю, усім, хто пішов далі на захід, і хто звільнив землю від нацистського пекла.

Учні вітають зі святом Перемоги ветеранів Другої світової війни, запрошують їх на виховні години. Залучаю учнів до різноманітних екскурсій та походів з метою ознайомлення з пам'ятними та історичними місцями рідного краю.

Учні беруть участь у святі пісні і строю. А також одним із видів роботи у цьому напрямку є відвідування та впорядкування пам'ятників загиблим воїнам-визволителям, що знаходяться на території села.

Виховання національно-патріотичних почуттів в школярів неможливе без прищеплення учням шанобливого ставлення до державних символів. В класі оформлено куточок державної символіки, де учні мають змогу ознайомитися з державними символами України – Гербом, Гімном, Прапором. Намагаюся постійно виховувати в учнів повагу до державних символів, розвивати в них свідомість справжніх громадян і патріотів своєї країни. Намагаюся прищепити їм любов до своєї нації, відчуття себе її часткою.

Уже стало традицією розпочинати загальношкільні заходи з виносу Державного Прапора України прапороносною групою. На лінійках звучить Державний Гімн України, при цьому я постійно на виховних годинах акцентую увагу щодо поведінки учнів під час звучання Гімну і виносу Прапора.

В рамках національно-патріотичного виховання проводжу виховні години, бесіди на такі теми: святкування знаменних дат, ознайомлення з історією рідного краю, звичаями і традиціями українського народу, видатними людьми України тощо.

Плекаючи в учнів почуття любові до Батьківщини, виховуючи майбутніх громадян держави, вчитель має їм прищепити глибоку повагу і турботливе ставлення до своєї малої батьківщини — рідного села. Важливо, щоб учні усвідомили, що вони не просто споживачі багатств рідної землі, а її творці, захисники.

Родина — це природний осередок найглибших людських почуттів, де дитина засвоює основи моралі серцем і душею, коли розвиваються почуття доброти, чуйності, любові до рідного краю. У родинному середовищі по особливому сприймаються звичаї та традиції, рідна природа, спогади старших.

Саме тому робота з батьками має велике значення для формування у дошкільників патріотичних почуттів. У молодшому шкільному віці настає період значних зрушень у розвитку самосвідомості особистості. Учні чітко усвідомлюють себе частиною своєї сім'ї. Вони намагаються бути гідними своєї родини. Цьому сприяють такі заходи: «Шануй батька і матір», «Пісні рідного краю», «Вітаємо любих мам».

Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей від покоління до покоління. Тому роботі з батьками приділяю максимальну увагу.

Організація спільної діяльності сприяє зміцненню родини: проведення ярмарок; виготовлення «Родовідного дерева», «Родинного альбому», проведення екскурсії на робочі місця батьків; добротворча діяльність, «Народна світлиця» (історія вишиванки), «Вечір великої родини», круглий стіл за участю старшокласників та їхніх батьків «Мої знання і праця – Україні», урок родинного виховання «Сімейні традиції».

Виховувати патріотичні почуття вчителю початкових класів необхідно з обговорення зі школярами психологічних аспектів сутності родини та її місця в житті дитини, взаємовідносин учнів з рідними, уміло поєднуючи бесіду з використанням відповідних психологічних вправ і завдань. Саме з родини починається життя людини, відбувається формування її як громадянина.

Події Революції Гідності стали важливим матеріалом для формування поняття патріотизму. Саме тому особливу увагу в навчальному закладі цього року в день Гідності та Свободи приділили подіям Майдану.

Завдання школи та обов'язок педагогів – виростити дітей справжніми громадянами та патріотами з почуттям особистої відповідальності. Практикую проведення виховних годин у формі зустрічей з учасниками бойових дій, з виготовлення сувенірів для бійців Української армії, а також проведення конкурсів малюнків, оберегів, написання листів воїнам АТО.

У підтримку Всеукраїнського свята – Дня вишиванки, яке покликане зберегти споконвічні народні традиції і об'єднати українців навколо спільного символу – вишиванки, учні, батьки та педагогічний колектив цього дня пройшлися селом у вишитому вбранні.

Учні та вчителі прийшли до школи, одягнуті у вишиванки, щоб вкотре висловити повагу до народних традицій. Цього дня в усіх класах були проведені народознавчі години, на яких і учні, і вчителі розповідали про історію, українську символіку, а також про особливості вишиванок в різних регіонах України.

Таким чином нагадується учням, що вишита сорочка – це символ України. Адже вишиванка дійсно є одним із невід'ємних символів нашої країни, уособленням давніх звичаїв і любові до Батьківщини. Вишиванка в

різні часи захищала від біди, була оберегом у починаннях, дарувала яскравість і тепло у час важких випробувань і безнадії. У численних символах, закодованих у її візерунках, втілений сам принцип нашої національної самобутності, оптимізму і сили. Кожен хрестик на вишиванці – це частина любові того, хто її створював.

З метою формування в учнів ціннісного ставлення до природи, розуміння гармонійного співіснування людини і природи, бажання оберігати і примножувати природні багатства рідного краю, було проведено «Свято зустрічі птахів». На свято були запрошені і батьки учнів, які радо допомагали їм у виготовленні шпаківень і розташуванні їх на деревах.

Ефективність патріотичного виховання в позакласній діяльності значною мірою залежить від спрямованості виховного процесу, методів та форм його організації.

У своїй роботі, формуючи національно-патріотичну свідомість учнів, велику увагу приділяю функціонуванню учнівського самоврядування в класі. Основною метою його є виховати в дітей активну життєву позицію, підготувати їх до дієвої участі в демократичному управлінні суспільством.

Тож, організація учнівського самоврядування набуває усе більшої актуальності. Така форма роботи дозволяє адаптуватися учням в умовах реального життя, сформувати свідомого громадянина, патріота, професіонала, тобто людину з притаманними рисами характеру, світоглядом і способом мислення, вчинками, поведінкою, спрямованими на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні.

Література

1. Бех І.Д. Психологічні джерела виховної майстерності: навчальний посібник / І.Д. Бех. — К.: Академвидав, 2009.—248 с.
2. Прасол Д.В. Психодіагностика та корекція в роботі шкільного психолога: методичний посібник / Д.В. Прасол. — Миколаїв: Кріт, 2009. — 214 с.
3. Головин С.Ю. Словарь психолога-практика / С.Ю. Головин. — Минск : Харвест, 2001. — 976 с., С. 690.
4. Гуманізація навчально-виховного процесу: наук.-метод. зб. «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: виховання громадянина». — Слов'янськ: СДПУ, 2007. — 223 с.
5. Дем'янюк Т.Д. Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому закладі: науково-методичний посібник. — Суми.: ТОВ Видавництво «Антей», 2006. — 384 с., С. 87– 88.
6. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. —1040 с.
7. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. — К.: Шкільний світ, 2001. — 24 с.
8. Социальная психология: саморефлексия маргинальности: хрестоматия / РАН ИНИОН. лаб. социологии ; отв. ред. М.П. Гапочка; ред.-сост. Е.В. Якимова. — М.:ИНИОН, 1995. — 252 с.
9. Сухомлинський В.О. Народження громадянина // Вибр. твори: в 5-ти томах. — К.: Рад. школа, 1997. — Т .3. — 670 с.
10. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості // Вибр. твори: в 5-ти т. —К.: Рад. школа, 1977. — Т.1 — 653 с.
Наказ Міністерства освіти науки України від 16.06.2015р. № 641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді. Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах».